

יהדות לטווח הארוך הרב מואיז נבון

שמות פרק יב - (ב) החדש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה :

ספר החינוך מצוה ד מצות קידוש החודש

לקדש חדשים ולעבר שנים בבית דין גדול בחכמה סמוך בארץ, ולקבוע מועדי השנה על פי אותו קידוש, שנאמר [שמות י"ב, ב'] החדש הזה לכם ראש חדשים, כלומר, כשתראו חדושה של לבנה תקבעו לכם ראש חדש, או אפילו לא תראה מכיון שהיא ראויה להראות על פי החשבון המקובל. וכן תכלול מצוה זו מצות עיבור השנה. לפי שישוד מצות קידוש החדש כדי שיעשו ישראל מועדי השם במועד, וכמו כן מצות עיבור השנה מזה היסוד היא. ואולם מלבד זה המקרא באו הערות בכתובי התורה יורו על מצות העיבור, והוא מה שכתוב [שם י"ג, י'] ושמרת את החוקה הזאת למועדה, וכן [דברים ט"ז, א'] שמור את חדש האביב. ...

~ דינים ~

דיני המצוה, כגון חקירת עדות החדש, ואיום העדים לפעמים, ודין חלול שבת בעדות זו כיצד, ועל מה מעברין את השנה ועל מה אין מעברין אותה, ואי זה חדש היו מעברין, והוא אדר, וכמו שדרשו זכרונם לברכה [מכילתא דרשב"י] ושמרת את החקה הזאת למועדה, מלמד שאין מעברין את השנה אלא בפרק הסמוך למועד. ועוד דרשו זכרונם לברכה [שם] בפסוק זה, מנין שאין מעברין את החדש אלא ביום, תלמוד לומר מימים ימימה, ועוד דרשו זכרונם לברכה [מגילה דף ה' ע"א], לחדשי השנה, חדשים אתה מחשב לשנה ואי אתה מחשב ימים. ועוד אמרו [שם] בענין זה, חדש ימים [במדבר י"א, כ'], ימים אתה מחשב לחדש ואי אתה מחשב שעות. ויתר פרטיה, מבוארים במסכת ראש השנה [דף י"ח ע"א ואילך], ובראשון של סנהדרין [דף י' ע"ב ואילך], ובברכות [דף ס"ג ע"א] כמו כן.

~ תקנות, וכו' ~

רמב"ם הלכות קידוש החודש פרק ה

הלכה ה - בזמן הזה שאין שם סנהדרין ובית דין של ארץ ישראל קובעין על חשבון זה, היה מן הדין שיהיו בכל המקומות עושין יום טוב אחד בלבד אפילו המקומות הרחוקות שבחוצה לארץ כמו בני ארץ ישראל, שהכל על חשבון אחד סומכין וקובעין, אבל **תקנת חכמים** היא שיהיו **במנהג אבותיהם** שבידיהם. **הלכה ו -** לפיכך כל מקום שלא היו שלוחי תשרי מגיעין אליו כשהיו השלוחין יוצאין, יעשו שני ימים ואפילו בזמן הזה כמו שהיו עושין בזמן שבני ארץ ישראל קובעין על הראייה, ובני ארץ ישראל בזמן הזה עושין יום אחד כמנהגן שמעולם לא עשו שני ימים, נמצא יום טוב שני שאנו עושין בגליות בזמן הזה מדברי סופרים **שתקנו דבר זה**.

~ שינויים ~

רמב"ם הלכות ממרים פרק ב

הלכה א - ב"ד גדול שדרשו באחת מן המדות כפי מה שנראה בעיניהם שהדין כך, **ודנו דין**, ועמד אחריהם ב"ד אחר ונראה לו טעם אחר לסתור אותו הרי זה סותר ודן כפי מה שנראה בעיניו, שנאמר "אל השופט אשר יהיה בימים ההם" אינך חייב ללכת אלא אחר בית דין שבדורך. [רדב"ז: משמע מדברי רבינו אפי' שאין ב"ד השני גדול מן הראשון בחכמה ובמנין ...]

הלכה ב - **בית דין שגזרו גזרה או תקנו תקנה והנהיגו מנהג** ופשט הדבר בכל ישראל, ועמד אחריהם בית דין אחר ובקש לבטל דברים הראשונים ולעקור אותה התקנה ואתה הגזרה ואתו המנהג, אינו יכול עד שיהיה גדול מן הראשונים בחכמה ובמנין, היה גדול בחכמה אבל לא במנין, במנין אבל לא בחכמה, אינו יכול לבטל את דבריו, **אפילו בטל הטעם** שבגללו גזרו הראשונים או התקינו אין האחרונים יכולין לבטל עד שיהיו גדולים מהם, והיאך יהיו גדולים מהם במנין הואיל וכל בית דין ובית דין של שבעים ואחד הוא, זה מנין חכמי הדור שהסכימו וקבלו הדבר שאמרו בית דין הגדול ולא חלקו בו. ...

הלכה ג - במה דברים אמורים בדברים שלא אסרו אותן כדי לעשות **סייג לתורה** אלא כשאר דיני תורה, אבל דברים שראו בית דין לגזור ולאסרן לעשות סייג אם פשט איסורן בכל [ישראל] אין בית דין גדול אחר יכול לעקור ולהתירן אפילו היה גדול מן הראשונים.

רדב"ז הלכות ממרים פרק ב הלכה ג

- ... נמצאת למד לפי שיטת רבינו שיש שלש חלוקות בדבר.
- (1) **אם למדו ב"ד דין באחת מן המדות, ולא משום סייג ולא משום תקנה אלא אמרו שהדין כך, ובא ב"ד אחר וראו טעם לסתור אותו אפי' שאינם גדולים כראשונים סותרין אותו** והיינו דאמר ר' יוחנן בכל יכול לבטל ב"ד דברי בית דין חבירו חוץ וכו'.
 - (2) **ואם גזרו או תקנו תקנה או הנהיגו מנהג אם לא פשט ברוב ישראל אפי' שאינם גדולים כראשונים יכולין לבטלו, והיינו דר' יהודה נשיאה, ואם פשט ברוב ישראל אינם יכולין לבטלו אלא א"כ גדולים מן הראשונים בחכמה ובמנין והיינו מתני' דעדיות.**
 - (3) **ואם אסרו דבר כדי לעשות סייג וגדר אם פשט איסורו ברוב ישראל אינם יכולים לבטלו אפי' גדולים מן הראשונים והיינו י"ח דבר וכדאמר רב משרשיא הואיל ופשט איסורו ברוב ישראל:**

כסף משנה הלכות ממרים פרק ב הלכה א

בית דין הגדול שדרשו וכו'. למד כן רבינו ממאי דאשכחן תנאי בתראי דפליגי אקמאי... אבל אם נחלקו בשזה דורש באחת מן המדות וזה באחרת, אה"י שיכול לבטל דבריו אפילו שאינו גדול כמוהו בחכמה ובמנין. ואם תאמר אם כן אמאי לא פליגי אמוראי אתנאי דהא בכל דוכתא מקשינן לאמורא ממתניתין או מברייתא וצ"ל "אנא דאמרי כי האי תנא [אני אומר כמו התנא הזה]" ואם לא יאמר כן קשיא ליה? וכפי דברי רבינו הרשות נתונה להם לחלוק על דברי התנאים! ואפשר לומר שמיום חתימת המשנה קיימו וקבלו שדורות האחרונים לא יחלקו על הראשונים, וכן עשו גם בחתימת הגמ' שמיום שנחתמה לא ניתן רשות לשום אדם לחלוק עליה: ...

דברי סופרים, רב אלחנן בונים ווסרמן, הי"ד, [1874-1941], דפ' 14-15

(ו) וצ"ע להבין קבלה זו מה טיבה ובמה כחה יפה שלא יהיה אפשר לחלוק גם על הקבלה הזאת בעצמה כמו שהיה אפשר לחלוק על התלמוד בלא קבלה זו, אבל לפי הנ"ל
(ד) ... קיבוץ כל חכמי ישראל או רובן בכל מקום שהם הם ב"ד של כל ישראל מאלהן, וע"כ עליהן אמרה תורה "אל השופט אשר יהיה בימים ההם" אין לך אלא שופט אשר בימך, וצריך שגם החולקין יהיה להם הכח של ב"ד הגדול ואז הם רשאים לחלוק גם על ב"ד הגדול שקדמו להן אבל אם אין להחולקין כח של ב"ד הגדול אי אפשר להן לחלוק על ב"ד הגדול בשום אופן אפילו אם החולקין הם הרבה יותר במנין ואפשר גם בחכמה מב"ד הגדול, וכ"ז מבואר ברמב"ם בריש הל' ממרים:
קושיית הכ"מ לא קשיא, דחתימת המשנה היה ג"כ בקיבוץ כל חכמי ישראל או רובן אשר להן הכח של ב"ד הגדול, ואסור לשום אדם לחלוק עליהן בלתי אם יש גם להחולקין כח של ב"ד הגדול, ואפשר שבשעת חתימת התלמוד היה להן כח לחלוק גם על המשניות כמו בכל ב"ד גדול שיכול לחלוק על ב"ד גדול שקדם לו, אפילו אם הוא קטן מהראשון בחכמה ובמנין, אבל בין חתימת המשנה לחתימת הגמרא בין הזמנים האלו לא נמצא קיבוץ כל חכמי ישראל ביחד ולא היה להן כח של ב"ד הגדול וממילא אי אפשר להן לחלוק על המשניות שנשנו בהסכמת רוב חכמי ישראל.

ספר החינוך מצוה תצו - שלא להמרות על פי בית דין הגדול שיעמדו לישראל

שנמנענו מלחלוק על בעלי הקבלה עליהם השלום ומלשנות את דבריהם ולצאת ממצותם בכל עניני התורה, ועל זה נאמר [דברים י"ז, י"א], לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל, ואמרו זכרונם לברכה בספרי [כאן], לא תסור וגו', זו מצות לא תעשה.
משרשי המצוה לפי שדעות בני האדם חלוקין זה מזה לא ישתו לעולם הרבה דעות בדברים, ויודע אדון הכל ברוך הוא שאילו תהיה כוונת כתובי התורה מסורה ביד כל אחד ואחד מבני אדם איש איש כפי שכלו, יפרש כל אחד מהם דברי התורה כפי סברתו וירבה המחלוקת בישראל במשמעות המצוות, ותעשה התורה ככמה תורות, ... על כן אלהינו, שהוא אדון כל החכמות, השלים תורתנו תורת אמת עם המצוה הזאת שצונו להתנהג בה על פי הפירוש האמתי המקובל לחכמינו הקדמונים עליהם השלום. ובכל דור ודור גם כן שנשמע אל החכמים הנמצאים שקבלו דבריהם ושתו מים מספריהם ויגעו כמה יגיעות בימים ובלילות להבין עומק מליהם ופליאות דעותיהם, ועם ההסכמה הזאת נכוין אל דרך האמת בידיעת התורה, וזולת זה אם נתפתה אחר מחשבותינו ועניות דעתנו לא נצלח לכל. ועל דרך האמת והשבח הגדול בזאת המצוה אמרו זכרונם לברכה [ספרי כאן] לא תסור ממנו ימין ושמאל, אפילו יאמרו לך על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין לא תסור ממצותם, כלומר שאפילו יהיו הם טועים בדבר אחד מן הדברים אין ראוי לנו לחלוק עליהם אבל נעשה כטעותם, וטוב לסבול טעות אחד ויהיו הכל מסורים תחת דעתם הטוב תמיד, ולא שיעשה כל אחד ואחד כפי דעתו שבוזה יהיה חורבן הדת וחלוק לב העם והפסד האומה לגמרי. ומפני ענינים אלה נמסרה כוונת התורה אל חכמי ישראל, ונצטוו גם כן שיהיו לעולם כת מועטת מן החכמים כפופה לכת המרובין מן השורש הזה, וכמו שכתבתי שם במצות להטות אחרי רבים. ...

משנה מסכת ראש השנה פרק ב

משנה ח: דמות צורות לבנות היו לו לרבן גמליאל בטבלא ובכותל בעלייתו שבהן מראה את ההדיוטות ואומר "הכזה ראית או כזה?" מעשה שבאו שנים ואמרו "ראינוהו שחרית במזרח וערבית במערב" אמר רבי יוחנן בן נורי "עדי שקר הם." כשבאו ליבנה קיבלן רבן גמליאל. ועוד באו שנים ואמרו "ראינוהו בזמנו ובליל עברו לא נראה." וקבלן רבן גמליאל. אמר רבי דוסא בן הרכינס "עדי שקר הן! היאך מעידים על האשה שילדה ולמחר כריסה בין שיניה?" אמר לו ר' יהושע "רואה אני את דבריך": משנה ט: שלח לו רבן גמליאל "גוזרני עליך שתבא אצלי במקלך ובמעוטיך ביום הכפורים שחל להיות בחשבונך." הלך ומצאו רבי עקיבא מיצר אמר לו: יש לי ללמוד שכל מה שעשה רבן גמליאל עשוי, שנאמר (ויקרא כ"ג) "אלה מועדי ה' מקראי קודש אשר תקראו אתם" בין בזמנך בין שלא בזמנך, אין לי מועדות אלא אלו. בא לו אצל רבי דוסא בן הרכינס אמר לו "אם באין אנו לדון אחר בית דינו של רבן גמליאל, צריכין אנו לדון אחר כל בית דין ובית דין שעמד מימות משה ועד עכשיו שנאמר (שמות כ"ד) "ויעל משה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל" ולמה לא נתפרשו שמותן של זקנים אלא ללמד שכל שלשה ושלושה שעמדו בית דין על ישראל הרי הוא כבית דינו של משה. נטל מקלו ומעותיו בידו והלך ליבנה אצל רבן גמליאל ביום שחל יום הכפורים להיות בחשבונך עמד רבן גמליאל ונשקו על ראשו אמר לו בוא בשלום רבי ותלמידי רבי בחכמה ותלמידי שקבלת דברי: